

აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების საფუძვლები და უდანაშაულობის პრეზუმფცია

ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქ. **გიორგი თუმანიშვილი LL.M.**
(ბერლინის თავისუფალი უნივერსიტეტი), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

სისხლის სამართლის პროცესში ერთმანეთს უპირისპირდება ბრალდებულის კონსტიტუციური გარანტიებისა და ეფექტიანი სისხლისსამართლებრივი დევნის უზრუნველყოფის ინტერესები. ინტერესთა კონფლიქტი განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ბრალდებულის მიმართ საპატიმრო აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენებისას, როდესაც ჯერ კიდევ უდანაშაულო პირს ეზღუდება თავისუფლება. სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული აღკვეთის ღონისძიებათა შორის, პატიმრობა წარმოადგენს პირის თავისუფლებისა და სხვა კონსტიტუციურ გარანტიებში სახელმწიფოს მხრიდან ყველაზე უფრო უხეში ჩარევის ფორმას. პატიმრობის შედეგად ბრალდებულს თავისუფლებასთან ერთად ეზღუდება პირადი, ოჯახური, სოციალური და შრომითი ურთიერთობები. ხშირად პატიმრობას თან სდევს ასევე სოციალურ გარემოსა და საზოგადოებაში ბრალდებულის მძიმე დისკრიმინაციის ეფექტი. ბრალდებულის მიმართ პატიმრობის გამოყენება საზოგადოებაში, როგორც წესი აღიქმება როგორც მინიშნება პირის ბრალეულობაზე, რასაც შეუძლია გაართულოს ბრალდებულის სრული რეაბილიტაცია მაშინაც კი, თუ იგი მოგვიანებით გამართლდება წარდგენილ ბრალდებაში.¹

პატიმრობის თანმდევ შეზღუდვებზე ყურადღებას ამახვილებს აგრეთვე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო და მიუთითებს იმაზე, რომ „...პატიმრობაში ყოფნა მოითხოვს პირის ინტეგრაციას ახალ და ზოგჯერ მტრულ გარემოში ასევე სხვა პატიმრებთან ერთად აქტივობების განსო-

რციელებას, ან რესურსების გაზიარებას, დისციპლინის დაცვას, ადმინისტრაციის მხრიდან ყოველდღიურად, ოცდაოთხი საათის განმავლობაში ზედამხედველობას და კონტროლს. მაგალითად, დაკავებულს არ შეუძლია თავისუფლად აირჩიოს, როდის წავიდეს დასაძინებლად, მიიღოს საკვები, დაიკმაყოფილოს პირადი ჰიგიენის საჭიროებები, გავიდეს სუფთა ჰაერზე ან განახორციელოს სხვა აქტივობები.“² ამრიგად, ბრალდებულის პატიმრობასა და მსჯავრდებულისთვის თავისუფლების აღკვეთას შორის თავისი შედეგებით არსებობს დიდი მსგავსება. ამ შემთხვევაში კი საყურადღებოა უდანაშაულობის პრეზუმფციის გარანტია, რომელიც პირის მიმართ სასჯელის ან სასჯელის მსგავსი ღონისძიების გამოყენებას უკავშირებს ამ უკანასკნელისთვის ბრალის დამტკიცებას და კანონიერ ძალაში სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენის შესვლას.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, წინამდებარე სტატიის ძირითადი მიზანია, პატიმრობის გამოყენების საფუძვლების უდანაშაულობის პრეზუმფციის ჩრილში შეფასება. ამ მხრივ, განსაკუთრებულ მსჯელობას საჭიროებს ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის თავიდან არიდების მიზნით პატიმრობის გამოყენების შემთხვევა, რომელიც თავისი ბუნებით წარმოადგენს პრევენციულ-სამართლებრივ ღონისძიებას და ნაკლებად არის კავშირში სისხლის სამართლის პროცესის ლეგიტიმურ მიზნებთან.

უდანაშაულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციური გარანტია არის ერთ-ერთი იმ საკითხთაგანი, რომელსაც პატივცემული იუბილარი, პროფესორი,

¹ იხ. ასევე *Weiland, Bernd*, Einführung in die Praxis des Strafverfahrens, 2. Aufl., 1996, S. 41; *Langner, Stefan*, Untersuchungshaftanordnung bei Flucht- und Verdunkelungsgefahr, 2003, S. 21-22.

² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2016 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე „ბუზადჯი მოლდოვას რესპუბლიკის წინააღმდეგ“, განაცხადის N 23755/07, ველის ნომერი 112. (ხელმისაწვდომია: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-164928%22%7D>), ბოლოს ნანახია: 04.08.2024).

დოქტორი მერაბ ტურავა შეეხო თავისი ფართო სამეცნიერო მოღვაწეობის განმავლობაში. სწორედ მას ეკუთვნის საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარებში³ უდანაშაულობის პრეზუმფციის თაობაზე კვლევა. მაქვს პატივი, მივულოცო მას 60 წლის იუბილე და მივუძღვნა წარმოდგენილი სტატია. ამასთან, მსურს გამოვხატო მის მიმართ ჩემი პატივისცემა და მადლიერება, სტუდენტობისას და მას შემდეგაც ჩემთვის განუელი დიდი მხარდაჭერისთვის.

II. უდანაშაულობის პრეზუმფცია და მისი ზეგავლენა სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიებების გამოყენებაზე

უდანაშაულობის პრეზუმფცია წარმოადგენს სისხლის სამართლის პროცესის საკვანძო პრინციპსა და უმნიშვნელოვანეს პროცესუალურ გარანტიას, რომელიც სათავეს იღებს საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-5 პუნქტიდან, სადაც აღნიშნულია, რომ ადამიანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშაულობა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით. უდანაშაულობის პრეზუმფციას, როგორც საქმის სამართლიანი წარმოების პრინციპის გამოხატულებას, ვხვდებით აგრეთვე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა ევროპულ კონვენციაში, რომლის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, ყოველი პირი, ვისაც ბრალად ედება დანაშაულის ჩადენა, ითვლება უდანაშაულოდ, ვიდრე მისი ბრალეულობა არ დამტკიცდება კანონის შესაბამისად.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის არაერთ გადაწყვეტილებაში დააკონკრეტა ზემოაღნიშნული კონსტიტუციური გარანტიის შინაარსი. მისი განმარტებით, „უდანაშაულობის (არაბრალეულობის) პრეზუმფცია წარმოადგენს სისხლის სამართლის სახელმძღვანელო პრინციპს, რომელიც მათ შორის გულისხმობს, ყველას მოექცნენ იმ დაშვებით, რომ ის უდანაშაულოა მანამ, ვიდრე

ჯეროვანი პროცედურის გავლით სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით არ დამტკიცდება მისი დამნაშაულობა“.⁴ ამასთან, „უდანაშაულობის პრეზუმფციის ფუნდამენტური პროცესუალური პრინციპის აღიარებით საქართველოს კონსტიტუცია ესწრაფვის, უზრუნველყოს სახელმწიფოს როგორც სისხლის სამართლის პროცესში ინსტიტუციურად ძლიერი მხარის გონივრული შეკავება. იგი კანონმდებელს აკისრებს ვალდებულებას, შექმნას მართლმსაჯულების ისეთი სისტემა, რომელიც შეძლებს სისხლისსამართლებრივ პროცესს დაქვემდებარებული პირის ინტერესების ჯეროვან დაცვას, არ ჩააყენებს მას არათანაბარ (არასამართლიან) პირობებში და გამორიცხავს სახელმწიფო ორგანოთა მიერ თვითნებური გადაწყვეტილებების მიღების რისკს“.⁵ ამასთან, უდანაშაულობის პრეზუმფცია მოქმედებს მთლიანი პროცესის განმავლობაში და იგი გასათვალისწინებელია როგორც, გამოძიების ეტაპზე, ისე საქმის სასამართლო განხილვის დროს,⁶ მათ შორის საქმის სააპელაციო და საკასაციო წარმოებისას.⁷ აღსანიშნავია, რომ გამოძიების ეტაპზე უდანაშაულობის პრეზუმფციამ ბრალდებული უნდა დაიცვას განსაკუთრებით თვითნებური და გაუმართლებელი საპროცესო მოქმედებებისგან, რომელშიც მოიაზრება აგრეთვე აღკვეთის ღონისძიებები.⁸

⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 11 ივლისის №3/2/416 გადაწყვეტილება საქმეზე: „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-62. (ხელმისაწვდომია: <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=431>, ბოლოს ნანახია: 04.08.2024).

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 დეკემბრის N2/7/636 გადაწყვეტილება საქმეზე: „საქართველოს მოქალაქე დავით ცინცილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-33. (ხელმისაწვდომია: <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=1123>, ბოლოს ნანახია: 04.08.2024).

⁶ იხ. ტურავა, მერაბ, წიგნში: ტურავა (რედ.), საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, 2013, გვ. 487.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 29 დეკემბრის N2/7/636 გადაწყვეტილება საქმეზე: „საქართველოს მოქალაქე დავით ცინცილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-31. (ხელმისაწვდომია: <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=1123>, ბოლოს ნანახია: 04.08.2024).

⁸ შეად. Schubert, Sindy, Die Untersuchungshaft und Untersuchungshaftvollzug im Lichte der Unschuldsvermutung,

³ იხ. ტურავა, მერაბ, წიგნში: ტურავა (რედ.), საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, 2013, გვ. 486-დან.

უდანაშაულობის პრეზუმფციიდან გამომდინარე, პირს სასჯელი შეიძლება მხოლოდ მაშინ დაენიშნოს, თუკი სამართლიანი პროცესის პირობებში დადასტურდება მის მიერ დანაშაულის ჩადენა. იგივე ეხება აგრეთვე ისეთი სახის ღონისძიებებსაც, რომლებიც თავისი სიმძიმიდან და ეფექტიდან გამომდინარე უთანაბრდებიან სასჯელს. უდანაშაულობის პრეზუმფცია ზოგადად უზრუნველყოფს ბრალდებულის დაცვას სასჯელის მსგავსი იმგვარი დამაზიანებელი ზემოქმედებისგან, რასაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მხოლოდ სასამართლოს მიერ დამნაშავედ ცნობილი პირების შემთხვევაში.⁹ ამავდროულად, პირის გასამართლება და მისთვის ბრალის დამტკიცება უნდა მოხდეს სამართლებრივსახელმწიფოებრივი და სამართლიანი პროცესის შედეგად, სადაც მათ შორის, უზრუნველყოფილი იქნება ბრალდებულის დაცვის უფლებები.¹⁰

მიუხედავად უდანაშაულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციური გარანტიისა, ნებადართულია გამოძიების ეტაპზე ბრალდებულის მიმართ იმგვარი ღონისძიებების გამოყენება, რომლებიც არსებითად ზღუდავენ მის ფუნდამენტურ უფლებებს. როდესაც საუბარია ბრალდებულის კონსტიტუციურ უფლებებში სისხლისსამართლებრივი მექანიზმებით ჩარევაზე, ერთმანეთისგან უნდა გავმიჯნოთ უფლებათა შეზღუდვა ზოგადპრევენციული მიზნებით და უფლებებში ჩარევა, როდესაც გამიზნულია სისხლის სამართლის პროცესის მიზნების რეალიზება. ისეთი ჩარევა, რომელიც უშუალოდ ემსახურება ზოგადპრევენციული მიზნების მიღწევას (მაგალითად, სასჯელის შემთხვევაში) დასაშვებია მხოლოდ კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე და სხვაგვარად ადამიანის უფლებებში ასეთი ჩარევა ვერ იქნება გამართლებული.¹¹ ზოგადპრევენციული ბუნების სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ღონისძიების უშუალო მიზანია, საზოგადოების

წევრების მხრიდან სამართლისადმი პატივისცემის შეგრძნების გამყარებასთან ერთად, მათი ერთგვარად დაშინება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული სხვა დანაშაულებრივი ქმედებები.¹² ამიტომ, სისხლის სამართლის საპროცესო ნორმებს, რომლებიც უშვებენ ადამიანის უფლებებში ჩარევის შესაძლებლობებს, არ შეიძლება გააჩნდეთ უშუალო ზოგადპრევენციული მიზნები, წინააღმდეგ შემთხვევაში ასეთი ნორმები პირდაპირ მოვლენ წინააღმდეგობაში კონსტიტუციასთან.¹³ ამისგან განსხვავებით, სისხლის სამართლის ისეთი საპროცესო იძულების ღონისძიებები, რომლებმაც სისხლის სამართლის პროცესის განხორციელება და სასჯელის აღსრულება უნდა უზრუნველყონ, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნენ მხოლოდ მომეტებული საჯარო ინტერესების გათვალისწინებით და თანაზომიერების პრინციპის დაცვით.¹⁴ სისხლის სამართლის პროცესი მხოლოდ მაშინ შეიძლება წარმართოს ჯერონად და გაირკვეს პირის დამნაშავეობის საკითხი, თუკი საგამოძიებო და სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოებს ექნებოდათ დანაშაულის გასხისთვის და მტკიცებულებების მოპოვებისთვის ვარგისი საპროცესო მოქმედებების განხორციელების შესაძლებლობები. ამიტომ, უდანაშაულობის პრეზუმფცია ზოგადად არ აბრკოლებს სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიებების გამოყენებას, თუკი ასეთი ღონისძიების გამოყენება არ ხდება დაუსაბუთებლად და თანაზომიერების პრინციპის უგულვებელყოფით.¹⁵

სისხლის სამართლის პროცესი გამოძიების ეტაპზე იცნობს სხვადასხვა იძულებით ღონისძიებებს, რომლებიც ბრალდებულის მიმართ გამოიყენება. ნაწილი ასეთი ღონისძიებებისა ხორციელდება მტკიცებულებათა მოპოვების მიზნით და პირისთვის წარდგენილი ბრალდების გასამყარებლად. სხვა მხრივ, არსებობს აგრეთვე აღკვეთის

unter besonderer Berücksichtigung des Thüringer Untersuchungshaftvollzugs, 2016, S. 18.

⁹ იხ. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 1991 წლის 12 ნოემბრის N 2 BvR 281/91 და ასევე 1990 წლის 29 მაისის N 2 BvR 254/88 გადაწყვეტილებები.

¹⁰ *Stuckenberg, Carl-friedrich*, Untersuchungen zur Unschuldsvermutung, 1997, S. 50.

¹¹ შეად. *Frister, Helmut*, Schuldprinzip, Verbot der Verdachtsstrafe und Unschuldsvermutung als materielle Grundprinzipien des Strafrechts, 1988, S. 92-93.

¹² შეად., *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 45.

¹³ *Frister, Helmut*, Schuldprinzip, Verbot der Verdachtsstrafe und Unschuldsvermutung als materielle Grundprinzipien des Strafrechts, 1988, S. 93.

¹⁴ შეად. *Stuckenberg, Carl-friedrich*, Untersuchungen zur Unschuldsvermutung, 1997, S. 101.

¹⁵ შეად. *Schubert, Sindy*, Die Untersuchungshaft und Untersuchungshaftvollzug im Lichte der Unschuldsvermutung, unter besonderer Berücksichtigung des Thüringer Untersuchungshaftvollzugs, 2016, S. 96.

ლონისძიებებიც, რომლებიც გამოიყენება იმისათვის, რომ ბრალდებულმა თავი არ აარიდოს სასამართლოში გამოცხადებას, ალიკვეთოს მისი შემდგომი დანაშაულებრივი საქმიანობა და უზრუნველყოფილი იქნეს განაჩენის აღსრულება.¹⁶ რამდენადაც სახელმწიფოს გააჩნია ქმედითი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფის კონსტიტუციური ვალდებულება, ალიკვეთის ღონისძიებებმა ამ მხრივ ხელი უნდა შეუწყოს სისხლის სამართლის პროცესის შეუფერხებლად განხორციელებას ბრალდებულის არასათანადო ქცევის აღკვეთის გზით. ასეთ ღონისძიებათა რიცხვს მიეკუთვნება ასევე პატიმრობაც, რომელიც თავისი ბუნებიდან და ბრალდებულზე ზემოქმედების მოხდენის ფორმიდან გამომდინარე სისხლის სამართლის პროცესში წარმოადგენს უკიდურესად მკაცრ პროცესუალურ ღონისძიებასა და ბრალდებულის უფლებებში ჩარევის ყველაზე უფრო ინტენსიურ საშუალებას.¹⁷ ბრალდებულისთვის თავისუფლების აღკვეთას, დანაშაულის წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლისა და ქმედითი მართლმსაჯულების განხორციელების უზრუნველსაყოფად, მაშინ, როდესაც ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩადენის მხოლოდ ვარაუდები არსებობს, გააჩნია უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან კონფლიქტის მნიშვნელოვანი პოტენციალი.¹⁸ სწორედ ამიტომ, პატიმრობის თმენა მიიჩნევა იმ „განსაკუთრებულ მსხვერპლად“, რომელიც ბრალდებულმა უნდა გაიღოს საჯარო ინტერესებიდან გამომდინარე. შესაბამისად, უდანაშაულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციური გარანტიიდან გამომდინარე, პატიმრობის გამოყენება, როგორც განსაკუთრებული მსხვერპლის გაღების ფორმა, უნდა მოექცეს ვინრო ჩარჩოებში და დაყვანილ იქნეს იგი უკანასკნელ საშუალებამდე (*ultima ratio*).¹⁹

იმის გათვალისწინებით, რომ ალიკვეთის ღონის-

ძიების სახით პატიმრობის გამოყენების შემთხვევაში ხდება ბრალდებულის თავისუფლების კონსტიტუციური გარანტიის ძვირფას ფორმით შეზღუდვა და ამავდროულად, გააჩნია მას ბრალდებულის პიროვნებისთვის საზიანო შედეგები და ეფექტი, არ შეიძლება მარტივად იქნეს უარყოფილი მისი სასჯელთან გარკვეული სიახლოვე. თუკი პატიმრობას სასჯელის ან სასჯელის მსგავსი ღონისძიებისთვის დამახასიათებელი ელემენტებით დავასაბუთებდით, მაშინ უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოთხოვნიდან გამომდინარე, შეუძლებელი იქნებოდა მისი ბრალდებულის სასამართლოს დამნაშავედ ცნობამდე გამოყენება. შესაბამისად, სამსჯელოა იმ კონკრეტულ კრიტერიუმებზე, რაც განასხვავებს ალიკვეთის ღონისძიებას სასჯელისაგან.²⁰

როგორც აღინიშნა, სასჯელი და ბრალი არიან ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული. სასჯელი ენიშნება პირს მხოლოდ მაშინ, როდესაც დამტკიცდება მის მიერ ქმედების ბრალეულად ჩადენის ფაქტი. შესაბამისად, უდანაშაულობის პრეზუმფციის მიზანია, დაიცვას ბრალდებულის სასჯელისა და სხვა „რეპრესიული ხასიათის“ მოპყრობისგან, ვიდრე არ დამტკიცდება მისი ბრალეულობა. მიუხედავად იმისა, რომ საპროცესო იძულების ღონისძიება შეიძლება დაკავშირებული იყოს პირისთვის თავისუფლების აღკვეთასთან, იგი ვერ განიხილება სასჯელად, ან სასჯელის მსგავს ღონისძიებად, თუკი ასეთ ღონისძიებას არ გააჩნია პირის „სადამსჯელო“ ხასიათი და ფუნქცია. ამ მხრივ საინტერესოა გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსაზრება, რომელიც პატიმრობას, როგორც საპროცესო იძულების ღონისძიებას ცალკეულ ფაქტორებზე დაყრდნობით მიჯნავს სასჯელისაგან და მიუთითებს, რომ საპროცესო იძულების ღონისძიებად პატიმრობა ბრალდებულის მიმართ გამოყენებულ უნდა იქნეს თანაზომიერების პრინციპის მკაცრი დაცვით. სასამართლო ბრალდებულისთვის თავისუფლების აღკვეთას გამართლებულად მიიჩნევს იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი მხრივ, ბრალდებულის უდანაშაულობაში ეჭვის შეტანის კონკრეტული ფაქტორივი გარემოებებით გამყარებული საფუძვლიანი

¹⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (შემდგომ შემოკლებულია, როგორც სსსკ) 198-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

¹⁷ იხ. ასევე *Herrmann, David*, ნიგნში: *Satzger/Schluckebier (Hrsg.), Strafprozessordnung mit GVG und EMRK, 3. Aufl., 2018, § 112, Rn. 1.*

¹⁸ შეად. *Schubert, Sindy*, *Die Untersuchungshaft und Untersuchungshaftvollzug im Lichte der Unschuldsvermutung, unter besonderer Berücksichtigung des Thüringer Untersuchungshaftvollzugs*, 2016, S. 131.

¹⁹ *Herrmann, David*, ნიგნში: *Satzger/Schluckebier (Hrsg.), Strafprozessordnung mit GVG und EMRK, 3. Aufl., 2018, § 112, Rn. 3.*

²⁰ ასევე შეად. *Schubert, Sindy*, *Die Untersuchungshaft und Untersuchungshaftvollzug im Lichte der Unschuldsvermutung, unter besonderer Berücksichtigung des Thüringer Untersuchungshaftvollzugs*, 2016, S. 132.

ვარაუდი არსებობს და მეორემხრივ, დანაშაულის სრულფასოვნად გახსნისა და დანაშაულის დასჯის ლეგიტიმური საჯარო ინტერესი სხვაგვარად ვერ იქნება უზრუნველყოფილი, თუ არა ბრალდებულის დროებით დაპატიმრების გზით. ამავდროულად, სასამართლო გამორიცხავს ზემოხსენებულის გარდა ბრალდებულის სხვა მიზნების მისაღწევად დაპატიმრებას.²¹

ამრიგად, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, ბრალდებულის მიმართ სისხლის სამართლის პროცესის ფარგლებში აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენება არ მოვა წინააღმდეგობაში უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოთხოვნებთან, თუკი აღნიშნული განხორციელება **თანაზომიერების პრინციპის მკაცრი დაცვით** იმ პირის მიმართ, ვისაც კონკრეტული გარემოებები **ამკარად ამხელენ დანაშაულის ჩადენაში**. ამასთან, სასამართლო ხაზს უსვამს პატიმრობის გამოყენების მიზანს, რომელიც ერთმნიშვნელოვნად უნდა მდგომარეობდეს **სისხლის სამართლის პროცესის შეუფერხებლად განხორციელების უზრუნველყოფაში**. ამ მხრივ საინტერესოა პატიმრობის თაობაზე ქართული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესების შეფასება, თუ რამდენად პასუხობენ ისინი ზემოთ განხილულ კრიტერიუმებს და სტანდარტებს.

III. პატიმრობის გამოყენების წესი და უდანაშაულობის პრეზუმფცია

სსსკ-ით დადგენილია აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების მიზნები და საფუძვლები. სსსკ-ის 198-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, აღკვეთის ღონისძიება გამოიყენება იმ მიზნით, რომ ბრალდებულმა თავი არ აარიდოს სასამართლოში გამოცხადებას, აღიკვეთოს მისი შემდგომი დანაშაულებრივი საქმიანობა, უზრუნველყოფილ იქნეს განაჩენის აღსრულება. აქვე კანონმდებელი ზღუდავს

²¹ იხ. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 1965 წლის 15 დეკემბრის N1 BvR 513/65 გადაწყვეტილება; იგივე პოზიცია აქვს განვითარებული სასამართლოს მოგვიანებით მიღებულ გადაწყვეტილებებშიც, იხ. ასევე გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 4 ივნისის N2 BvR 644/12 გადაწყვეტილება.

ბრალდებულისთვის პატიმრობის ან სხვა მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენებას, თუკი მიზნების მიღწევა შესაძლებელია სხვა, ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენებით. ზემოაღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების საფუძვლად განსაზღვრავს დასაბუთებული ვარაუდის არსებობას, რომ ბრალდებული მიიმალება ან არ გამოცხადდება სასამართლოში, გაანადგურებს საქმისათვის მნიშვნელოვან ინფორმაციას ან ჩაიდენს ახალ დანაშაულს.

რაც შეეხება პატიმრობას, როგორც აღკვეთის ღონისძიებას, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა განიხილავს მას, როგორც ყველაზე მკაცრ ზომად და მის გამოყენებას უშვებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს **ერთადერთი საშუალებაა**, რათა თავიდან იქნეს აცილებული: ა) ბრალდებულის მიმალვა და მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა; ბ) ბრალდებულის მიერ მტკიცებულებათა მოპოვებისათვის ხელის შეშლა; გ) ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენა. ამრიგად, პატიმრობა გამოიყენება, როდესაც სახეზეა ამისთვის კანონით დადგენილი როგორც ფორმალური (საპროცესო), ისე ფაქტობრივი საფუძვლები. ზემოთ მითითებული ფორმალური საფუძვლები ფაქტობრივი გარემოებებით უნდა იყოს გამყარებული. ამასთან საგულისხმოა, რომ პატიმრობა, ისევე როგორც სხვა აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ ბრალდებულად ცნობილი პირის მიმართ, ანუ იმ პირის მიმართ, რომელთან დაკავშირებითაც არსებობს **დასაბუთებული ვარაუდი**, რომ მან ჩაიდინა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული. მაშასადამე, პატიმრობის გამოყენებისთვის საკმარისია სსსკ-ით გათვალისწინებული **ყველაზე უფრო სუსტი მტკიცებულებითი სტანდარტი** – „დასაბუთებული ვარაუდი“.²²

ის გარემოება, რომ ყველა აღკვეთის ღონისძიებასთან მიმართებით ერთი და იგივე მტკიცებითი

²² სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილით დასაბუთებული ვარაუდი განმარტებულია როგორც, ფაქტების ან ინფორმაციის ერთობლიობა, რომელიც მოცემული სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა ერთობლიობით დააკმაყოფილებდა ობიექტურ პირს, რათა დაესკვნა პირის მიერ დანაშაულის შესაძლო ჩადენა, ამ კოდექსით პირდაპირ გათვალისწინებული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისთვის ან/და აღკვეთის ღონისძიების გამოყენებისთვის გათვალისწინებული მტკიცებულებითი სტანდარტი.

სტანდარტია კანონმდებლობით დადგენილი, აჩენს ასეთი მიდგომის სისწორესთან დაკავშირებით კითხვებს. პატიმრობა, რომელიც სხვა აღკვეთის ღონისძიებებთან შედარებით, ყველაზე მკაცრ ზომას და ბრალდებულის თავისუფლების კონსტიტუციურ გარანტიაში ჩარევის უკიდურეს საპროცესო სამართლებრივ ღონისძიებას წარმოადგენს, რამდენად შეიძლება მისი გამოყენება გამართლებული იქნეს იმ ბრალდებულის მიმართ, რომლის დამნაშავეობასთან დაკავშირებითაც მაღალი ალბათობა არ არსებობს და ამის თაობაზე სისხლის სამართლის საქმის მასალები მხოლოდ „მარტივი ვარაუდის“ საფუძველს იძლევიან. რამდენად მართებულია, ბრალდებულის დამნაშავეობასთან დაკავშირებით ერთი და იგივე ხარისხის ვარაუდის საფუძველზე, პირს აღკვეთ ღონისძიებად შეეფარდოს პატიმრობაც და პირადი თავდებობაც. ამგვარი მიდგომა პატიმრობის *ultima ratio* ბუნებას ეჭქვეშ აყენებს და მას უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოთხოვნებთანაც აპირისპირებს.²³

იმისათვის, რომ სისხლის სამართლის პროცესის მიზნების მისაღწევად პირს აღკვეთის თავისუფლება, საჭიროა მინიმუმ არსებობდეს კონკრეტული სამხილებით გამყარებული მოლოდინები პირის დამნაშავეობისა და ამ საქმეზე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის შესაძლებლობის შესახებ, რასაც სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილით გათვალისწინებული მტკიცებულებითი სტანდარტი ვერ აკმაყოფილებს. ცხადია, აქვე გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება ხდება სისხლის სამართლის პროცესის ადრეულ ეტაპზე და არასწორი იქნებოდა ამისათვის ისეთივე მკაცრი მტკიცებულებითი სტანდარტის მოთხოვნა, რაც დადგენილია საქმის არსებითი განხილვის დროს მოსამართლის მიერ განაჩენის გამოტანისთვის. ამ შემთხვევაში საუბარია იმაზე, რომ პირის თავისუფლების კონსტიტუციურ გარანტიაში ასეთი ინტენსიური ჩარევისთვის დადგენილი მტკიცებულებითი სტანდარტი უნდა აკმაყოფილებდეს უფრო მკაცრ მოთხოვნებს ვიდრე ეს „დასაბუთებული ვარაუდის“ სტანდარტია. მხოლოდ ამ გზით იქნებოდა პატიმრობის უკანასკნელ საშუალებად გამოყენება

და ბრალდებულის კონსტიტუციური გარანტიების დაცვა უზრუნველყოფილი.

სუსტი მტკიცებულებითი სტანდარტი ბრალდებულებს თავიდან ვერ აარიდებს თავისუფლების კონსტიტუციურ გარანტიაში მასიურად ჩარევებს და ამასთან, იგი ნაკლებად აკმაყოფილებს უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოთხოვნებს. აღნიშნულის კარგ მაგალითს იძლევა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომლის 112-ე პარაგრაფიც ადგენს ძლიერ მტკიცებით სტანდარტს (*dringender Tatverdacht*) აღკვეთ ღონისძიებად პატიმრობის გამოსაყენებლად. აღნიშნული სტანდარტის თანახმად, გამოძიების შედეგებზე დაყრდნობით, ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით უნდა არსებობდეს დიდი ალბათობა და ამასთან, უნდა იყოს მისი გასამართლების შესაძლებლობის მაღალი მოლოდინის საფუძველი.²⁴ ამრიგად, გერმანული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დაუშვებელია ნებისმიერი ბრალდებული პირის მიმართ პატიმრობის შეფარდება, თუ არ არის მოცემული მის შესაძლო დამნაშავეობასთან დაკავშირებით ამგვარი ვარაუდის საფუძველი.

რაც შეეხება პატიმრობის გამოყენების კანონით განსაზღვრულ ისეთ მიზნებს როგორცაა, ბრალდებულის მიმალვისა და მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის ხელის შეშლის, ისევე როგორც, ბრალდებულის მიერ მტკიცებულებათა მოპოვებისათვის ხელის შეშლის აღკვეთა, ცალსახად ემსახურება სისხლისსამართლებრივი დევნისა და მართლმსაჯულების შეუფერხებლად განხორციელების ინტერესებს. ამ მხრივ საკითხავია, თუ რამდენად პასუხობს ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის პრევენცია, პატიმრობის გამოყენების ლეგიტიმურ მიზანს. სსსკ-ის 205-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი, რომელიც ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას პატიმრობის საფუძველად განიხილავს, საჯარო ინტერესებიდან გამომდინარე, უზრუნველყოფს სამართლებრივი სიკეთეების დაცვას ბრალდებულის მხრიდან სამომავლო დანაშაულებრივი ქმედებებისგან. ამრიგად, აღნიშნულ ნორმას გააჩნია პრევენციულ-საპოლიციო

²³ იხ. ასევე *Paeffgen, Hans-Ullrich, Vorüberlegungen zu einer Dogmatik des Untersuchungshaft-Rechts*, 1986, S. 55.

²⁴ იხ. *Herrmann, David*, წიგნში: *Satzger/Schluckebier (Hrsg.), Strafprozessordnung mit GVG und EMRK*, 3. Aufl., 2018, § 112, Rn. 7-10.

ბუნება²⁵ და ნაკლებად უკავშირდება იგი უშუალოდ სისხლის სამართლის პროცესის შეუფერხებლად განხორციელების ინტერესებს. როგორც უკვე აღინიშნა, პატიმრობა უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში იქნებოდა მაშინ, როდესაც ასეთი ღონისძიების გამოყენება ხდება ბრალდებულის მიმართ სისხლის სამართლის პროცესის მიზნებიდან გამომდინარე.

ბრალდებულის მხრიდან ახალი დანაშაულის თავიდან არიდების პატიმრობის საფუძვლად განსაზღვრის კონსტიტუციურობის საკითხზე იმსჯელა გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ და მისი კონსტიტუციასთან შესაბამისობა დაადგინა მხოლოდ მკაცრი წინაპირობების გათვალისწინებით.²⁶ სასამართლო აღნიშნავს, რომ ახალი დანაშაულის გამეორების საფრთხე უშუალოდ არ უკავშირდება სისხლის სამართლის პროცესის სფეროს, თუმცა როდესაც ბრალდებულის დაპატიმრება ხდება დანაშაულის ჩადენის გამეორების პრევენციის მიზნით, აღნიშნული წარმოადგენს დანაშაულთან ბრძოლის ეფექტურ მექანიზმს. დანაშაულთან ეფექტიანი ბრძოლა კი მიეკუთვნება სისხლის სამართლის პროცესის იმ ლეგიტიმურ მიზანს, რომელიც შესაძლებელია უზრუნველყოფილი იქნეს აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენების გზით.²⁷ ამასთან, ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ ახალი დანაშაული თავიდან ასარიდებლად ბრალდებულის პატიმრობა დასაშვებად მიიჩნია მხოლოდ განსაკუთრებით საშიშ და არა ნებისმიერი (მაგ. ნაკლებად მძიმე) კატეგორიის დანაშაულთა პრევენციის მიზნით, ისიც მაშინ, როდესაც არსებობს ბრალდებულის მიერ ცალკეული სერიოზული დანაშაულების ჩადენის მაღალი ალბათობა.

გარდა ამისა, მოცემულ შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლო სავალდებულოდ მიიჩნევს, რომ პირს ბრალად ედებოდეს სერიოზული დანაშაულის ჩადენა და მის ბრალეულობასთან დაკავში-

რებით არსებობდეს როგორც მაღალი ალბათობა, ისე მისი დანაშაულებრივი ქმედებით გამონვეული მძიმე შედეგების გათვალისწინებით, მკაცრი სასჯელის დანიშვნის მოლოდინები. ამრიგად, გათვალისწინებული უნდა იქნეს, როგორც მოსალოდნელი დანაშაულის, ისე პირისთვის უკვე ბრალად წარდგენილი დანაშაულის სიმძიმე, რათა გამართლდეს დანაშაულთან ეფექტიანი ბრძოლის საჯარო ინტერესებით ბრალდებულის დაპატიმრება. სხვა შემთხვევაში, ახალი დანაშაულის ჩადენის პრევენციით ბრალდებულის მიმართ პატიმრობის გამოყენებას საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს არაკონსტიტუციურად.²⁸

სწორედ ამიტომ, გერმანული სისხლის საპროცესო სამართალი ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის საფრთხეს პატიმრობის სხვა საფუძვლებისგან გამოყოფს და ცალკე განიხილავს. გერმანული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა განსაზღვრავს იმ დანაშაულთა ამომწურავ ჩამონათვალს (სქესობრივი დანაშაულები, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები, სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები, ნარკოტიკული დანაშაულები და სხვა), რომლის ჩადენის გამო ბრალდებულ პირს შესაძლოა იმავე ან მსგავსი სახის სერიოზული დანაშაულების გამეორების საფრთხის არსებობისას აღკვეთ ღონისძიებად განესაზღვროს პატიმრობა. მაშასადამე, გერმანული კანონმდებლობით ნებისმიერ ბრალდებულის მიმართ ვერ იქნება პატიმრობა გამოყენებული, რომც არსებობდეს მისი მხრიდან ცალკეული დანაშაულების გამეორების საფრთხე. მიუხედავად, ასეთი მკაცრი რეგულაციისა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, როგორც ბრალდებულის მიმართ პატიმრობის გამოყენების საფუძველი, გერმანულ სისხლის საპროცესო სამართლის დოქტრინაში ცალკეული ავტორების მიერ აღქმულია სისხლის სამართლის პროცესისთვის უცხო სხეულად.²⁹ ასევე მითითებულია იმ გარემოებაზეც, რომ მოცემულ შემთხვევაში თავისუფლება ეზღუდება ისეთ პირს, რომლის მიერ არც ბრალად წარდგენილი დანაშაულის ჩადენის და არც მისი

²⁵ Herrmann David, ნიგნში: Satzger/Schluckebier (Hrsg.), Strafprozessordnung mit GVG und EMRK, 3. Aufl., 2018, § 112a, Rn. 1.

²⁶ იხ. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 1973 წლის 30 მაისის N2 BvL 4/73 გადაწყვეტილება.

²⁷ გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 1973 წლის 30 მაისის N2 BvL 4/73 გადაწყვეტილება, ველის ნომერი 19.

²⁸ გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს 1973 წლის 30 მაისის N2 BvL 4/73 გადაწყვეტილება, ველის ნომერი 19.

²⁹ Roxin, Claus/Schünemann, Bernd, Strafverfahrensrecht, 29. Aufl., 2017, S. 246.

მხრიდან მოსალოდნელი დანაშაულის ჩადენის ეჭვი არ არის ჯერ კიდევ დადასტურებული.³⁰

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის თავიდან არიდება უშუალოდ არ უკავშირდება სისხლის სამართლის პროცესის ლეგიტიმურ მიზნებს. მას უფრო მეტი აქვს საერთო სასჯელის პრევენციულ მიზნებთან და მხოლოდ არაპირდაპირ არის დაკავშირებული სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების შეუფერხებლად განხორციელების უზრუნველყოფასთან. სსსკ-ის 205-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტის ამოცანაა, დაიცვას საზოგადოება პირისგან მოსალოდნელი ცალკეული დანაშაულებრივი ქმედებებისგან, რაც პირდაპირ წარმოადგენს სასჯელის კანონით გათვალისწინებულ მიზანს. ამ შემთხვევაში თვალსაჩინოა და წინა პლანზეა წამოწეული დანაშაულთან ეფექტიანი ბრძოლის ინტერესი, ისევე როგორც ნორმის პრევენციული ბუნება და სისხლის სამართლის პროცესის ლეგიტიმური მიზნები მხოლოდ უკანა პლანზე დგას. ამიტომაც ცალსახაა, რომ პატიმრობის აღნიშნული საფუძველი არ არის თავისუფალი სასჯელის ელემენტებისგან.³¹ უდანაშაულობის პრეზუმფცია კი კრძალავს სასჯელის მსგავსი ღონისძიების პირის მიმართ გამოყენებას, როდესაც კანონით დადგენილი წესით სასამართლოს მიერ არ არის დადასტურებული მის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტი.

ამდენად, სსსკ-ის 205-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტთან მიმართებით შესაძლებელია არსებობდეს საფუძვლიანი კითხვები მისი უდანაშაულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციურ გარანტიასთან შესაბამისობის კუთხით, მით უფრო, რამდენადაც აღნიშნული ნორმა ძალიან ზოგადია. იგი უშვებს ნებისმიერი კატეგორიის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირის პატიმრობას და ამასთან, არც ბრალდებულისგან მოსალოდნელი დანაშაულის სიმძიმეზე აკეთებს აქცენტს.

IV. დასკვნა

დასკვნის სახით შესაძლებელია აღინიშნოს, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიებები, მათ შორის, აღკვეთის ღონისძიებები, წინააღმდეგობაში არ მოდის უდანაშაულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციურ გარანტიასთან, როდესაც ბრალდებულის მიმართ მათი გამოყენება ხდება სისხლის სამართლის პროცესის შეუფერხებლად განხორციელების უზრუნველსაყოფად და არა დანაშაულთან ბრძოლის ზოგადპრევენციული მიზნებით. ამ მხრივ პრობლემურია აღკვეთის ღონისძიებად ბრალდებულისთვის პატიმრობის შეფარდება, მის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილების საფუძვლით, რამდენადაც ამ შემთხვევაში, პირის თავისუფლების კონსტიტუციური გარანტიის უკიდურესი ფორმით შეზღუდვა ხდება უშუალოდ დანაშაულის პრევენციის და არა სისხლის სამართლის პროცესის ლეგიტიმური მიზნებიდან გამომდინარე. ამიტომ, უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან კონფრონტაცია თავიდან ვერ იქნება აცილებული, თუკი ასეთი საფუძვლით ბრალდებულის მიმართ პატიმრობის გამოყენება მოხდება ბლანკეტურად, ბრალდებულის მიერ ბრალად წარდგენილი დანაშაულის კატეგორიისა და მოსალოდნელი დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინების გარეშე.

³⁰ Roxin, Claus/Schünemann, Bernd, Strafverfahrensrecht, 29. Aufl., 2017, S. 221.

³¹ იხ. ასევე Hentschel, Ve, Untersuchungshaft – eine bedingte Strafe? Reflexionen zur potenziellen Straf Wirkung der Untersuchungshaft, 2012, S. 101.